

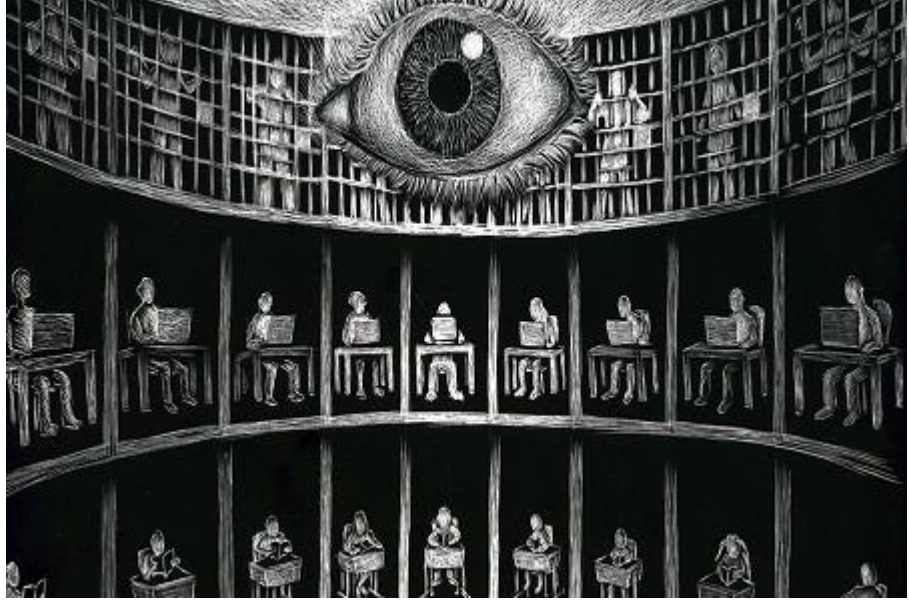
AZINLIK RAPORU- GÖZ-DENETİM İKTİDARI (PANOPTİKON)

Panoptikon(Gözün iktidarı) kitabında geçen gözetim tanımı, bu çalışmanın çerçevesini ve felsefesinde bir göstergesidir. "**Gözetim**, iktidarın temel denetim biçimlerinden birisi haline gelirken, "göz" önemli bir iktidar organına dönüşmüştür". "İktidarın gözü" yaşamı bir hapisaneye dönüştürür. Özellikle, üretim süreçlerinde işçilerin denetim altına alınması ve sonrasında tüm yaşam alanlarının iktidarın gözü içinde görünür kılınır.

Tarihsel olarak, Tanrı yada Tanrı kralların, 'kutsal' iktidarların toplum üzerindeki denetiminin göstergesi olan 'göz', panoptikon ile birlikte dindışı, kutsal olmayan iktidarın yeni iktidar biçimiyle birlikte yeryüzüne inmiştir. ¹

Gözün iktidarı kavramına odaklanan Minority Report (Azınlık Raporu) filmi, teknolojik olanakları kullanarak suç önleme adına, eylemden ziyade bireyin duygu ve düşüncesini gözetleyen karşıt ütopya bir kara film örneğidir. Bu filmin üzerinde durduğu, gözün iktidarı (panoptikon), teknolojinin, iktidarın elinde yarattığı sınıf ayrımcılığı, bireyin mutluluğu, suç, suç önceden teşhis ve molinizm kavramları üzerinden filmi ele alacağız.

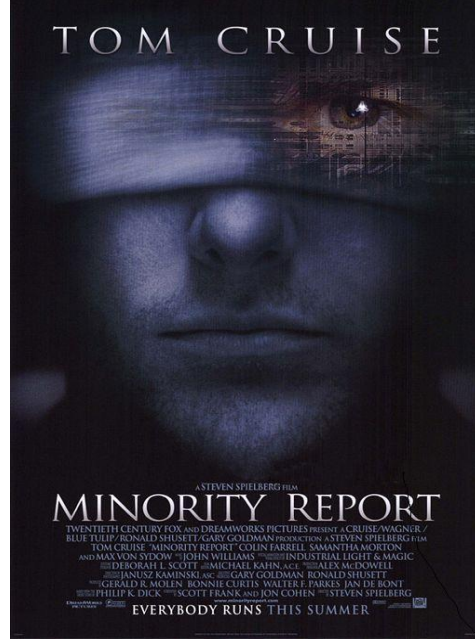
SAYFA: 1/ 15

¹ Çoban Barış, Özarslan Zeynep; Panoptikon (Gözün İktidarı); S: 7, Su Yayınevi, İstanbul, Eylül 2008.

1.BÖLÜM: Filmin Künyesi

Yönetmen: Steven Spielberg
Senaryo: Scott Frank-John Cohen
Oyuncular: Tom Cruise, Max von Sydow
Steve Harris, Neal McDonough, Patrick
Kilpatrick
Görüntü Yönetmeni: Janusz Kaminski
2002, ABD, 145 dk.

1.1 Konusu

John Anderton, başkomiserdir. Bölgede "suçönlleme biriminin" sorumlusudur. "Tapınak" adını verdikleri havuzda (ancak birkaç yetkilinin giriş izni olduğu) ikisi ikiz erkek (Dashiell ve Arthur), biri bayan (Agatha) 3 pre-cog dedikleri aslında insan olan kahinler tarafından işlenebilecek suçlar önceden öngörülmektedir. Agatha, baş kahindir. 330km'lik bir alan içinde maksimum 4 gün önceden tahminde bulunabilmektedirler. Ani gelişen tehditleri daha kısa sürede sezebiliyorlar. Yarı uyanık bir halde ve sürekli dopamin yüklenerek havuzda yaşamaya mecbur bırakıldıklarını filmin ilerleyen sürecinde öğreniyoruz. Onların gördükleri, ekrana yansıtılıp görülebilir, izlenebilir ve tespit edilebilir hale geldiğinde suç birimi olaya el koyup kişiler cinayet işlemeyen mahkum edilip özel bir sistemde uyutulup mahkum edilmektedirler. 6yıdır bölgede hiç bir cinayet işlenmemiştir.

John Anderton, yıllar önce havuzda oğlunu kaybetmiştir. Karısıyla da ayrı yaşamakta ve sürekli uyuşturucu kullanmaktadır. Tüm bu acılarıyla başetmeye çalışırken oğlunun da bir cinayete kurban gittiğini düşünüp; bir daha yaşanmaması için bu birimin suçu önlemede en doğru yer olarak görür.

Ama adalet hiç de masum olmayan bir teknik kullanmaktadır. Bu birim iktidarın bir koludur. Ulusal düzeyde bir birim olabilmesi için halk oylamasına gidilmiştir.

En son işlenecek cinayeti gören pre-coglar katil olarak John Anderton'ı gösterirler.

John Anderton öldüreceği söylenen kişiyi tanımamaktadır.

Parçası olduğu sistemin artık karşısında, masumiyetini kanıtlama çabasına girecektir. Sistemin insan elinde nasıl adaletsizliğin bir parçası olduğunu anlayacaktır. Bu birim, suç önlememekte suç üretmektedir. Tek çare sistemi yoketmektir.

Film, Philip K.Dick'in aynı adlı kısa öyküsünden senaryolaştırılmıştır. Blade Runner, Total Recall gibi filmlerin de kaynağı olan bilim kurgu öykü ve roman yazarıdır. Kendi yapıtlarında oldukça karamsar bir tablo çizmektedir. Öyküye karşı Spielberg filmde kendi insancıl ve iyimser bakış açısıyla fimi mutlu sonla bitirir. John Anderton karısıyla barışır, mutlu ve sıcak yuvalarında yeni bebeklerinin dünyaya gelmesini beklemekte olduklarına tanık oluruz. Agatha ve ikiz kahinlerde o soğuk ve karanlık havuz esaretinden kurtulup ıssız ve sakin bir ortamda yaşamlarına devam ederler. Birimin hapsettiği herkes koşulsuz serbest bırakılır. Lamar tutuklanır. Birim kapatılır.

2.BÖLÜM: Öngörmek

2500 yıl önce Aristotle'den bu yana öngörmek önceden bilmek felsefenin popüler konusu olmuştur. Sonuçta çözümsüz kalmışlardır. Çağdaş felsefecilerden Theodore Shick'in, öngörme ile ilgili bakış açısına bakarsak,

"Eğer birisi olacak bir şeyi öngörürse olacak olan doğrudur. O zaman hatayı farkedemezsin. Örneğin, 1+1'in 3'e eşit olduğunu bilemezsin. 1+1'in sonucu 3'e eşit değildir. Eğer olacak olan doğru ise olmama olasılığı söz konusu değildir. Yarın güneşin doğacağı doğruysa o zaman güneş doğmak zorundadır. Bu durumda bu bildirim gerçek olacaktır. Eğer bir kişi olacak olanı bilirse olmak zorundadır. Olacaksa, olacak olması kaçınılmazsa olacağı öngörmek kişiyi özgür kılmaz" biçiminde yorumlar. ²

Bu durumda öngörü üzerinden yapıyı kurma bireylerin özgürlüklerini elinden alacaktır. Çünkü seçim şansı bu mantıkta yoktur. John Anderton'ın işleyeceği varsayılan cinayetin bu birim mantığında işlenmeme olasılığı yoktur. Filmde Agatha, Anderton'ın mantığına ve kendi sezgilerine seslenir. *'seçebilirsin, seçebilirsin"* der. ³

1500'li yılların sonunda yaşamış İspanyol cizvit Louis kendi görüşü içinde insanları belli yerlere yerleştirmedeğini, kendi mukaddder planının bir parçası olarak tanrı gibi hareket etmelerine izin verdiğini belirtmiştir. Tanrı bilir, hatırlar, yapılacak olanı da bilir. Özgür olarak mukaddder planının çerçevesinde yapacağımızı da bilir. ⁴

² Kowalski A.Dean, Steven Spielberg and Philosophy, The University Press of Kentucky, 2008, sayfa:229

³ Kowalski A.Dean, Steven Spielberg and Philosophy, The University Press of Kentucky, 2008, sayfa:238

⁴ Kowalski A.Dean, Steven Spielberg and Philosophy, The University Press of Kentucky, 2008, sayfa:236

Spielberg filminde de suç önleme biriminin, Molina'nın iddia ettiği tanrı rolüne nasıl soyunduğunu gösterir. Suç önleme birimi polisleri, precoglardan (tanrının askeridirler) aldıkları bilgileri doğrudan doğru kabul edip trajik sonuçlara yolaçabilecek tutuklamaları yaparlar. Farklı seçimler ve farklı algılama olasılığı yoktur. Kişiler kendi önsezilerini de kullanamaz. Tek doğruya yönelmenin kısacası otoriter bir bakış açısının trajedisi ile Spielberg bizi yüzleştirir.

Öngörmek, önceden bilmek kaygısı tarihe ve edebiyat ürünlerine baktığımızda her zaman bizi trajediye götürür. Shakespeare'in Kral Lear'ın veya Matbech'in 3 cadısının tıpkı 3 precog'un yolaçtığı gibi öngörülerinin nasıl bir trajediye yolaçtığını görürüz. Günümüzde de hem insanların özeline girme hem de yarattığı tek doğrucu anlayışla seçme ve farklı algılanabilme ve yorumlanabilme olasılıklarını yoksayan panoptikon (gözün iktidarı) öngörme zorbalığını hepimiz yaşamıyor muyuz?

3.BÖLÜM: 11 Eylül İkiz Kule Saldırıları ve Azınlık Raporu

Azınlık raporu, özel yaşamın tam anlamıyla işgal edildiği, kişisel mahremiyetin yok edildiği panoptikon (gözün iktidarı) bir toplumu gelecekte bugüne yansıtıyor. Spielberg ve Tom Cruise filmin hazırlıkları sırasında günümüzün teknolojik gelişmelerini, sosyal ve ekonomik yapısını gözününe alarak bir 50 yıl sonrasının toplumsal, ekonomik ve teknolojik portresini çıkarıyorlar.

2001 yılındaki 11 Eylül saldırıları sonrasında paranoya ve "büyük birader gözetliyor" çılgınlığının toplumsal ve ekonomik yansımalarını hepimiz çok iyi biliyoruz. Hatta bu tip teknolojik haberler verilirken "Azınlık Raporu" gerçek oldu diye başlayan cümlelerle sık karşılaşır olduk.

Havaalanları için geliştirilen vücut tarama sistemleri, Afganistan ve Irak'ta kullanılan retina tarama makinası, sık sık mail ortamlarında veya internette reklamları yapılan kişisel dinleme cihazları, küçük kameralar , en ünlü küresel dinleme istasyonu ECHELON (yeri hala tam bilinmiyor), MOBESE'ler aklımıza ilk gelen teknolojik gözetleme ve bireyselliği yokeden gözetleyen devletin teknolojik araçlarıdır.⁵

2012`den itibaren havaalanlarına kurulması beklenen teknoloji sayesinde herkes izlenecek ve kalp vuruş sayısı, terleme, yüz ifadesindeki ufak değişiklikler analiz edilecek. Kişinin çantasındaki belgeler bile farkında olmadan bir dakikadan kısa bir

⁵ NTV Bilim, Nisan 2009, sayı:2, sayfa: 32-37

sürede okunabilir hale getirilecek. Böylece kişinin terör tehdidi olup olmadığına karar verilecek.

Yetkililer, yeni sistemin yalan makinesi olarak da bilinen teknolojinin daha geliştirilmiş bir türü olduğunu belirtiyor. Ancak sistemin güvenilirliği konusunda ciddi kaygılar da yok değil. Psikoloji uzmanları fiziksel verilerle bir insanın terör tehdidi olarak tanımlamanın yanlış sonuçlar doğurabileceğine dikkat çekiyor.

Sosyal yansımaları nasıl oluyor? Hiç bir hukuki prosedüre dayanmayan devlet eliyle yapılan dinlemeleri okuyoruz. Facebook'un yatırımcılarından birinin CIA olduğunu öğreniyoruz. Yasalara göre arama izni olmadan hiç kimsenin evinin, telefonunun ve internet trafiğinin dinlenemez olduğu bilinse de, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD'nin devlet kuruluşlarının ve gizli servislerin, terörizm bahanesiyle sınırlarınının biraz dışına çıktığını herkes az çok biliyor. Herkesin bildiği ama kanıtlayamadığı bu durumu açığa çıkarmak için yürütülen çalışmalar geçen 2-3 yıl içinde sonuç vermeye başladı. Eski bir AT&T çalışanının EFF'e (Elektronik Cephe Vakfı) üye olması ve mahkemede ifade vermeyi kabul etmesiyle iletişim tarihinin en büyük skandalı da ortaya çıkmış oldu. Bu ifadeyle ABD'nin telefon ve internet alt yapısının büyük bir kısmını elinde bulunduran AT&T'de gizli bir odanın NSA (Ulusal Güvenlik Dairesi) tarafından yerleştirilmiş dinleme ve kayıt ekipmanıyla dolu olduğu anlaşıldı. Sadec e ABD diye sevinmemek lazım. Muhtemelen bizim ABD üzerinde bulunan sitelere yaptığımız ziyaretlerde kayıtlıdır. ⁶

Filmin en önemli diyaloglarından birinde FBI'dan gelen müfettişin birimle ilgili yorumudur. "Sisteminizin en temel çelişkisi, geleceğin önceden öğrenildiği takdirde gelecek olmaktan çıkması". Amerikalı film eleştirmenleri bu temaların işlenmesi ile 11 Eylül sonrası güvenlik amacıyla insan haklarının kısıtlanması arasındaki paralelliğe dikkat çekiyorlar. ⁷

4.BÖLÜM: Azınlık Raporu'nun Piyanosu

Yakın bir gelecekte piyasaya sürülecek televizyonlarda kumanda olmayacak. İzleyici, TV'de kanal değiştirmek, ses açıp kapamak ve kanal ayarı yapmak için sadece elini kullanacak.

Hem yazılım hem de donanım olarak sürekli yenilenen televizyon teknolojisi ile yayınları kaydetmek, hava durumunu takip etmek, haber başlıklarını okumak gibi bir çok özellik kumandalara taşındı. Ancak bütün bu yeni özellikler beraberinde daha büyük ve üzerinde daha çok düğme bulunan kumandaları da getirdi.

⁶ NTV Bilim, Nisan 2009, sayı:2, sayfa: 33

⁷ Altyazı Dergisi, Eylül 2002, sayfa: 37

Tom Cruise'un başrolünü oynadığı ve 2002 yılında vizyona giren ''Minority Report'' filminden esinlenen teknolojiye, televizyonun altına yerleştirilen harekete duyarlı bir

kamera, parmak hareketlerini takip ederek tıpkı bir 'bilgisayar mouse'u gibi izleyicinin verdiği komutları yerine getiriyor.

ABD'li GestureTek firması tarafından geliştirilen teknoloji, Japon oyun devi Nintendo'nun Wii serisi oyun konsolu için geliştirdiği hareket dedektörünün televizyona uyarlanmış hali gibi de değerlendiriliyor. Japonya'nın önde gelen teknoloji firmalarından Hitachi ile GestureTek, bir anlaşma imzalayarak el hareketi ile çalışan televizyonun

prototipini yaptı.

Televizyonun altına yerleştirilen ve önceden hareket komutları yüklenmiş kamera, karşısında bulunan kişinin yatay, dikey, içeri ve dışarı doğru olan el hareketlerini takip ediyor. Kameradaki yazılım, başka birinin el hareketlerinin komutları karıştırmasını da engelliyor. Teknoloji, Tüketici Elektroniği Birliği'nin bu yıl düzenlediği ''CES'' fuarında gösterildi.

Filme John Anderton, havada elleriyle sağa sola dijital dosyaları itiyor, atıyor, resimleri topluyor, üstüste koyuyor, yanyana bakıyordu bir orkestra şefi gibi. Bu coşkun arayüz için zamanında filme danışmanlık yapan MIT Media Lab -Tangible Media- araştırmacılarından John Underkoffler şimdi kurduğu Oblong şirketi ile bu sistemi g-speak adıyla ticari bir ürün haline getirdi.⁸

4.1 G-speak nasıl çalışıyor?

Işıklı eldiven, ivme ölçer, ve kamera takip sistemiyle yapılan bu etkileşim biçimi aslında bir süredir kullanılan bir teknik. Ellerin 3 boyutta takibini yapabilen bu arayüz, önceleri çok hızlı çalışmadığı için ekrandaki grafikler insanların el hareketlerine / reflekslerine yetişemiyordu ve tatminkar bir şekilde kullanmak mümkün olmuyordu. Ama şimdiki bilgisayarların işlemci gücü ile ışıklı eldiven takibi ve 3 boyutlu ortamda grafik hesaplar birarada oldukça hızlı yapılabiliyor.⁹

⁸ Milliyet Gazetesi 10/04/2009 sayfa:10

⁹ A.g.e S: 10

4.2 G-speak ne işe yarar?

G-speak karmaşık sistemlerle ve geniş veri tabanları ile uğraşanlar için kullanışlı olabilir. Mesela şehir trafik planlamada, finansal analizlerde, telekom operasyonlarında, otomatik sektörde, medikal görselleştirmelerde, kargo lojistik planlamada, hatta filmde gösterildiği gibi polislerin olay incelemesinde kullanılabilir. Bilgi görselleştirmesinden farkı verileri -ellerinizle-deşerek kurcalayarak karşılaştırarak incelemeye imkan vermesi, ki bu teknik bir veri kümesinden anlam çıkarmanın en iyi yollarından biridir. Diğer bir faydası da birden fazla kişinin beraber çalışmasına imkan vermesidir. ¹⁰

Filmin ortalarından sonra John Anderton'ın başlarda bir piyanist gibi bir orkestra şefi gibi kullandığı hayranlık uyandıran bu anın nasıl bir kaba dönüşüğünü görürüz. Hiç bir şey görüldüğü gibi değildir.

5.BÖLÜM: Kahinler (Pre-coglar)

Sistemin temelinde precog (kahin) adı verilen ve genetik mutasyona uğratılmış 3 medyum bulunur. Müthiş gelişmiş psikik yetenekleri sayesinde işlenecek cinayetleri önceden gören bu medyumlar, suç önleme biriminin bilgisayar sistemine bağlıdırlar. Görevli ajanlar, medyumların vizyonlarını ekranlarda izlerler ve cinayetler gerçekleşmeden önce yerlerini belirledikleri olası suçlularını eylem öncesinde yakalarlar. 330 km'lik bir alan içinde, en fazla 4 gün sonrasını algılayabilen pre-coglar, besleyici bir sıvı içinde yüzerler; bu sıvı aynı zamanda bedenlerine verilen serotonin (beyin ve bağırsakta bulunan, kas büzücü kristalli protein) düzeyini de denetler. Medyumların adları, Agatha (Christie ?), Dashiell (Hammett ?) ve Arthur (Clarke ?) bilimkurgu ve polisiye yazarlarına göndermede bulunur. Medyumların havuzda bulunduğu bölüm "mabet" olarak adlandırılır. ¹¹

göndermeler tesadüfi değildir. Ne diyor inananlar "Gözetleyen ve gözetilen tanrının adıyla". Pre-cogların bulunduğu yer mabet ise pre-coglar da rahip/rahibedir. Havuzda pre-coglar hiç bir uyarana maruz kalmaz. Sadece rüyalarına odaklanmaları gerekir. Bilgi ve donanımdan yoksun körü körüne rüyalara odaklanırlar. Bildikleri kadar aslında varsayabilmektedirler. Bu zaten tek başına bir bilgi kirliliğidir.

İşin ilginç tarafı pre-cogların öngörülerini üzerinden katil ve kurban isimlerinin yazılı olduğu tıpkı bilardo

¹⁰ A.g.e S: 10

¹¹ Tecimer, Ömer, Sinema Modern Mitoloji, sayfa: 375, 2.Baskı, Plan b İletişim, Tasarım, Yayıncılık ve Yapımcılık San. Ve Tic. Ltd. Şti., Temmuz 2006, İstanbul

topuna benzeyen özel toplar Anderton'ın önüne düşer. Bu kurguda aslında öngörünün, bilardo topu gibi raslantısal tahminlere dayanan bir oyun gibi olduğunu bize gösterir.

6.BÖLÜM: Hapishane

Cinayet işleyecekleri öngörülen, öngörülmuş katiller özel bir vakum sisteminde uyutularak hapis hayatına alınırlar. Anderton bile görüntü ve kişi sayısı ile ilgili şaşkına döner. Yapılan işin yöneticisidir; ama neye malolduğunun farkına yeni varmaktadır.

Jeremy Bentham'ın panoptikon hapishane projesi (kendi deyişiyle gözetimevi) nin teknolojik gelişiminin en üst düzeyidir.

Demokrasi ve özgürlük kültürel küreselleşme sürecinde gelişmek yerine geriye doğru gitmekte, tüm muhalifler "tecrit"e dayalı insanın yokedilişi anlamına gelen hücrelerde tutulmaktadır. Yeni emperyalizm "insan haklarını" yoketmektedir. ¹²

7.BÖLÜM: Teknoloji ve İnsan

Toplum bilimci Carl Freidrich ve Zbigniew Brzezinski tarafından gerçekleştirilen, totaliter diktatörlük ve otokrasi üzerine bir çalışmada, diktatörlük ve otokrasilerin çoğunluğunda görülen ortak altı unsurdan dördünün -saymak gerekirse , ekonomi, terör, silahlar ve iletişim araçlarının tekeli denetimi- teknolojik bir temele dayanmakta olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu teknolojinin giderek daha fazla kullanılması ve teknolojiye giderek daha çok yaslanmanın ya da sibernetiğin toplumsal planlamaya uygulanmasının kendiliğinden totalitarizme varacağı anlamına gelmez. Gerçekte diktatörlükler teknolojik gelişmenin her düzeyinde var olmuşlardır. Yine de temel nokta şudur ki, gelişmiş teknolojiyle birlikte gelen , artan 'depolitizasyon' böyle bir sistemi, politik tasarruflar alanının dışında bulunan 'rasyonel' bir ekonomik zorunluluk olarak görülebilir. Bu eğilim nüfus denetimine ilişkin oldukça otoriter politikalar lehinde ileri sürülen çeşitli savlarda, şimdiden hissedilmektedir. Teknokrasi, politik sorunları karmaşık teknik sorunlar kılığına sokarak sorumluluğu bireyden kaldırır ve böyle yapmakla onu politik süreçten koparır.

Çağdaş teknolojinin sınıf ayrımlarını ve eşitsizliği ortadan kaldırmaktan çok, nasıl pekiştirdiğini ve beslediğini şimdiden görebiliyoruz. Teknolojiden yararlanmak için yeterli kaynaklardan yoksun olanlar, kalıcı bir biçimde dezavantajlı konuma düşürülürler. Örneğin birer özel araba sahibi olmadıkları için yeterli kitle taşıma araçlarının olmamasıyla cezalandırılan ve ayrımcılık yapılan, toplumun 'ulaşım yoksulu' olarak adlandırılan üyelerinin kötü durumun görmekteyiz. Benzer biçimde, İngiltere'de Ulusal Sağlık

¹² Çoban Barış, Özarslan Zeynep; Panoptikon (Gözün İktidarı); S: 117, Su Yayınevi, İstanbul, Eylül 2008.

Hizmetleri Kurumu, bir yanda tedavi için aylarca, hatta yıllarca beklemek zorunda olan hastalar varken, parası olana anında uzman beceri ve tecrübesinden yararlanma izni vermekle, çağdaş tıp araştırmalarının değerini düşürmektedir. İngiltere'de iş yada ticari amaçlar için ihtiyaç duyanlara yeni telefon hemen sağlanabilirken, emekliler ve telefona ihtiyaç duyan başkaları telefonlarının bağlanması için genellikle uzun süre beklemek zorunda kalırlar. ¹³

Kuramın üzerinden filme baktığımızda John Anderton ve çevresindekiler bize önce çok güçlü ve karizmatik gelirler. Ama John Anderton'ın özel yaşamına indikçe, onunla birlikte dışarıda yolculuk ederken, karanlık sokaklar,

uyuşturucu çeteleri, mutsuz ve donuk insan yüzleri, gözlerinden olma pahasına göz nakli yaptıran ve yapanlar. Devasa mağazaların ve binaların yanında inanılmaz yoksulluğun tanığı oluruz. John Anderton aranırken siber böcekler polislerin denetiminde fütursuzca

evlerin içine girip insanları göz taramasından geçirirken maruz kaldığı durumu kabullenmiş tepkisiz ve mutsuz insan yığınlarına çarparız. Teknoloji ve öngörü insanlara mutluluk ve özgürlük getirmemiştir. Tam tersi mutsuzluk ve tutsaklık getirmiştir. Metalik ve soğuk renklerle donatılmış görüntülerle ürpeririz.

¹³ Dickson David, Alternatif Teknoloji, Ayrıntı Yayınları, Sayfa: 50-51 Haziran 1992, İstanbul.

8.BÖLÜM: Teknoloji ve Fantezi Dünyası Aldatmacası

Filmde en göze çarpan sahnelerden biri de sergilenen reklam teknolojisi çılgınlığıdır. "Kent içinde bireyin anonim kalması olanaksızdır, her seferinde retina tarayıcıları tarafından potansiyel tüketici olarak belirlenir. İnsanlar bilgisayar sistemleri tarafından fişlenerek izlenirler; tüm davranışları kaydedilir; her çeşit tüketim alışkanlıkları belirlenir. Teknolojik gelişim, temel özgürlüklerin yitirilmesine yol açmıştır. Böylece ortaya çıkan yoğun bir bunalım, bir gözetlenmişlik duygusu, bir paranoyadır. Temel özgürlüklerden feragat, kesin olarak toplumsal eşitsizliklere ve adaletsizliklere yol açar. Güvenlik gerekçesiyle devlet, reklam gerekçesiyle özel şirketler özel alanlara tecavüz etmekten çekinmezler. "Devlet ve reklam endüstrisi, toplumun politik-ekonomik alt yapısını tümüyle ele geçirmiştir; sonuçta herkes tıpkı filmdeki gözaltı salonundaymış gibi elektronik gözlem altında bir tür panoptikon içinde yaşar. Spielberg'in sunduğu aslında son derece inanılır ve hatta tandık gelen bir tüketim toplumu tasviridir. Bilinçlerin işgale uğradığı bu yakın gelecekte, arzular tümüyle tüketime yönelmiştir.¹⁴ Ruhun ve beden hapsolmüşlük, filmde insanların John Anderton da dahil olmak üzere uyuşturucu, sanal ortamlarda seks (sevdiği dizi karakteri ile sanal ortamda sevişme gibi), insani ve doğal olmayan mutluluk ve özgürlük arayışlarına götürür.

9.BÖLÜM: Bakmak, Görmek, Algı, ve Masumiyet

John Anderton, ne zaman otorite figüründen kurban figürüne geçti ; o zaman yolunda gitmeyen şeyleri farketmeye başladı. Toplumsal olaylara duyarsızlık, taki bizim başımıza da sorun açan bir durum olursa farkedebiliyoruz. John Anderton'ın bakmaktan görmeye, farketmeye ve anlamaya götüren yolu filmde bir izleyelim:

Film önce toplumsal -yasal bir sorunu irdeleyerek başlar: İnsanların henüz işlemedikleri suçlardan dolayı hüküm giymeleri doğru mudur? Bunun ardından etik- politik bir problem ortaya atılır; güvenlik mi kişisel özgürlükler mi? En sonundaysa, Spielberg'in önümüze koyduğu İlkçağ düşünürlerine kadar geri giden bir felsefi tartışmadır; alınyazısı mı, özgür irade mi? Yaşamın akışı neden-sonuç ilişkileri içinde gelişir; bu mantıksal çıkarıma bağlı olarak, şimdi nedenleri değiştirmek , gelecek de elde edilecek sonuçları da değiştirecektir. Asıl sorun, gelecekte ne olacağının bilinmesi durumunda, önceden gösterilecek farklı davranışlardır. Bu olgu tıpkı, Heisenberg ya da Bohr'un fizik kuramlarındaki gibi, gözlemcinin gözlemlenen deneyi etkilemesi durumuyla özdeşdir. Philip K.Dick'e göre, 'suç önleme sistemi, önsezgisel bilgi elde edilebilir edilmez geçerliliğini yitirir.

¹⁴ Tecimer, Ömer, Sinema Modern Mitoloji, sayfa: 381- 382, 2.Baskı, Plan b İletişim, Tasarım, Yayıncılık ve Yapımcılık San. Ve Tic. Ltd. Şti., Temmuz 2006, İstanbul

Azınlık raporu, insan aklının yanılabilirliğini sergiler. İnsan akıyla, yaşamı ve dünyayı kavramaya, anlamlandırmaya, böylece bilgi üretmekle kaostan düzen çıkarmaya çalışır. Ancak bir kez uygun sonuçlara ulaşıncaya, bilgi üretimi sona erer; körü körüne yinelemeler dogmaya dönüşür. Anderton devletin gözünde bir suçlu durumuna düştüğü zaman gerçeğin doğasının hep öznel olduğunu, bozulmaya ve suistimale açık olduğunu kavrar.

Azınlık raporu bize adeta şunu söyler: 'Kuşkululuktan vazgeçmeyin. Ama işi paranoyaklığa da vardırmayın'.

Göz, görme eylemi ve görüntüler, filmin ana çatısını oluşturan bir üçgendir. Spielberg, göz motifinde ısrarcıdır. Başlangıçta Howard'ın oğlunu kartondan Bir Abraham Lincoln resminin gözlerini makasla oyarken izleriz. Howard gözlüklerini almak için eve döner; karısını yatakta başka adama yakalayınca , oğlunun makasıyla karısının gözlerini oymaya kalkışır. Anderton'a uyuşturucu satan adam, 'Körler ülkesinde tek gözlü adam kral olur', der. Herkes günde bir kaç kez retina taramasından geçer. İnsanların kimlikleri gözlerinden belirlenir. Anderton, gizlenebilmek için gözlerini değiştirmek zorunda kalır. Görme eylemi ile ilgili göndermelerde yoğunur. Agatha, Anderson'a sık sık 'görüyor musun?' diye sorar. Toplumsal yaşam, gözetleyenler ve gözetlenenler olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Ön adı 'Iris' olan Dr.Hineman Anderton'a 'ışığı görmek için, karanlığı göze almak gerekir', der. Film ısrarla bakma, eylemine değil görme eylemine yoğunlaşmıştır. Bu nedenle şu soruları gündeme taşır: İnsan nasıl görür? Neyi görür? Gördüğü şeyi yada gördüğünü sandığı şeyi nasıl yorumlar?

'Görme eylemi metafizik bir değer taşır: kendi dogmatik görüşüyle körleşmiş olan Anderton (başta kendisine uyuşturucu satan adamdan daha kördür), çıktığı yolculuğun sonunda gerçekleri görmeyi öğrenir. ¹⁵

Iris adı nedeniyle 'her şeyi gören göz' simgesiyle bağlantılı olan Dr.Hineman erdemlerle donanmış bilgiyi temsil eder ve böylece Anderton'ın çok ihtiyaç duyduğu akıl hocası olur; verdiği bilgiyle yeni bir yolun açılmasını, ışığın yeniden parlamasını sağlar. Aralarındaki diyalog 'Azınlık raporu olgusu, suç önleme sisteminin hatalı olabileceğini ortaya koyar'. John Anderton , hiç bir zaman aklının ucundan bile geçirmediği bir ihtimalin gerçek olmasıyla büyük bir darbe yer. Tutukladığı sayısız kişi arasında suçsuzlar da olabilir. Anderton o güne kadar kör olduğunu anlar; sistemin olumsuz yönlerini algılayamamış; kendini aldatmıştır. Bilgiyle donanan Anderton'ın bakışı giderek netleşir; artık kendini de tanımalı ve yargılamalıdır. ¹⁶ Görmeye başlamıştır; hem suçun hem de masumiyetin anlamı değişmiştir.

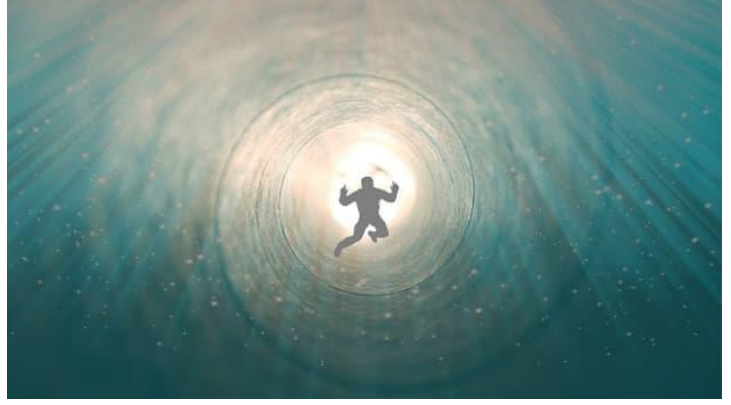
¹⁵ Tecimer, Ömer, Sinema Modern Mitoloji, sayfa: 384- 385, 2.Baskı, Plan b İletişim, Tasarım, Yayıncılık ve Yapımcılık San. Ve Tic. Ltd. Şti., Temmuz 2006, İstanbul

¹⁶ A.g.e sayfa: 379

10.BÖLÜM: Mutlu Son

Filmin senaryolaştırıldığı kısa öykü aynı isimle ünlü bilim kurgu yazarı Philip K.Dick'e aittir. Philip K.Dick romanlarında hep karamsardır ve insanını varoluşu ile ilgili ciddi sorgulayıcıdır. Filmin sonu nedeni ile başta Philip K.Dick hayranları olmak üzere bazı eleştirmenler Spielberg'i eleştirmişlerdir.

Filmin sonlarına doğru Agatha'nın Anderton'ın eşiyle bir zamanlar yaşadığı eve geldiğinde 'bu evde yoğun sevgi algılıyorum' ifadesi filmin sonu ile ilgili ilk işaretleri verir. Spielberg kendi özel yaşamında da önem verdiği gibi toplumun en küçük birimi ailenin önemine göndermede bulunur. Jonh Anderton'ın bir ailesi vardır. Ailesinden aldığı sevgiyle de adaletin yerini bulmasında büyük başarı kazanır. Suçlular yakalanır; birim kapatılır, precoglar kimsenin yerlerini bulamayacağı huzurlu ve sakin bir yere yerleştirilir. Önlerinde yığınla kitapla başbaşa bırakırız onları. John Anderton tüm pisliklerden arınıp (uyuşturucu dahil), eşinin yanında yeni doğacak bebeğini beklerken bırakırız. Eğer konu göz ve görmek ise film bize 'gördüğünü hemen kabullenme sorgula, bak' diyorsa belki kimbilir gördüğümüzü zannettiğimiz şey sadece bir aldatmacadır.

11.BÖLÜM: Film Eleştirmeni Murat Özer'in Bakışı

Bir film eleştirmeni gözü ile de filme bakmak istedim. Radikal Gazetesi'nde yayımlanan eleştirisinin filmle ilgili önemli noktalara değindiğini düşünüyorum.

"Bundan yaklaşık 50 yıl önce yaptığı gelecek öngörülerıyla günümüz bilimkurgu sinemasının birçok ürününe kılavuzluk yapmış 'kendi halinde' bir yazarın düş gücünün yansımaları, işinin ustası ellerin de yardımıyla yanibaşımıza kadar geldi. Kimilerinin deli, kimilerin dâhi, kimilerininse 'tanrı' diye nitelediği Philip K. Dick'ti yazar ve onun 1956 yapımı öyküsünü sinemalaştırma cesaretini gösteren Steven Spielberg'tü usta ellerin sahibi. Bu ikilinin yanına Tom Cruise ve senaristler Jon Cohen, Scott Frank'i de koyunca, ortaya 2000'li yılların belki de ilk bilimkurgu klasiği olmaya aday filmi 'Azınlık Raporu' (Minority Report) çıktı.

Film, kafasını her daim gelecekle meşgul eden insanın temel meselelerinden olan 'suç ve ceza' kavramlarının gelecekteki varlığının sorgulanmasını resmediyor. İnsanın varoluşuyla birlikte ortaya çıkan bu kavramların tarih içindeki gelişimine paralel bir yol izliyor öykü.

2054 yılında da suçların benzerliğinin üzerinde duruyor, öte yandan cezanın değişimine dikkat çekiyor.

11.1 Önceden bilinen suçlar

Yıl 2054... Washington'da denenen yeni bir suç önleme çalışması... Uyuşturucu müptelalarının 'özel' çocukları arasından çıkan üç 'kâhin', suç ve suçluları önceden belirleyebiliyor... Onları sürekli kontrol altında tutan bir birim, suçun işleneceği yeri bularak 'potansiyel suçlu'yu suç işlenmeden 'mahkûm' konumuna sokuyor. Birimin operasyon şefi John Anderton (Cruise), günün birinde kendisinin de işin 'kurbanları' arasındaki yerini alacağını öğrenince, kaçmaktan başka çaresi olmadığını anlıyor. Bunun 'komplo' olduğuna inanan kahramanımız, kendini aklamak için zamanla yarışmak zorunda kalıyor...

'Yıldız Savaşları' ya da 'Uzay Yolu' gibi, geleceğin 'şekilsel' özellikleri üzerinde fazlaca duran bir film değil 'Azınlık Raporu'. Suçun doğasını deforme edip yeni bir 'suç'un temellerinin atılmasını vurguluyor Spielberg film boyunca. Günümüz toplumlarının sorunlarından

'yargısız infaz'ın geliştirilmiş versiyonunu sunuyor da diyebiliriz. Bunu yaparken, 1940 ve 50'lerin 'kara film' geleneğinin (filmdeki kâhinlerin isimlerine dikkat!) takipçiliğine de soyunuyor bir yandan.

'Kara film'in en belirgin özelliği olan 'suç, suçlu ve suç önleyen kavramlarının iç içe geçmişliği'ni merkeze koyan yönetmen, şimdiden hayatımızın bir parçası olmaya doğru giden 'Big Brother' sendromunu da entrikanın içinde bir yerlere koymayı ihmal etmiyor. 'Azınlık Raporu'nu izlerken, geleceğin pırıl pırıl ışıldayan yapısından çok, çözümsüzlüğün sınırlarında gezinen insanoğlunun 'cendere' içinde çarpınmasını gözlemliyoruz.

'Mükemmel' olmanın hayallerini kuran ve bunun için sürekli bir çaba halinde olan insan, yaşamın 'dokunulmaz' kısımlarındaki sınırları ihlal etmekten de çekinmiyor. Peki ne oluyor sonuçta? Kaçınılmaz bir kaos ve toparlanmanın çok zor olduğu bir 'duygusal çöküş' tabii ki.

Evrensel olanın ne olduğu konusunda temel bazı dersler veren bir film 'Azınlık Raporu'. Yönetilen olmanın önüne geçilmez endişelerini yaşayan 'sessiz çoğunluk'un, insanlığın her döneminde adım atmasını engelleyen otoritenin de 'kaba' bir resmini çiziyor. Öte yandan 'yaşayabilme' kaygısıyla temel hak ve özgürlüklerini rafa kaldırmaya hazır toplumların da haritasını çıkarıyor 'düşündükçe derinleşen' film.

Bu gözlemlerimiz, filmin yaklaşık olarak son yarım saatine kadar olan bölümü için geçerli. Bir noktadan sonra yarattığı 'kemiksiz' gerilimi sonlandırıp, var olduğunu sandığı boşlukları doldurma derdine düşen yönetmen Spielberg, anlam veremediğimiz bir savurganlıkla öyküyü rayından çıkarıp 'deşifre' etmeye çalışıyor. Ridley Scott'ın, yine bir Philip K. Dick uyarlaması olan 'Blade Runner'daki cesaretini örnek almayıp, enfes 'kara bilimkurgu'sunu aydınlığa çıkarmaya çalışıyor. Ne diyelim? Her güzelin bir kusuru vardır..."¹⁷

Aylin ÇEVİK
Danışman Psikolog & Eğitim Uzmanı
Öğretim Görevlisi

¹⁷ Radikal Gazetesi, Aslında Suçumuz İnsan Olmak, Murat Özer, 01/10/2002

Kaynakça

- 1) Çoban Barış, Özarıslan Zeynep; Panoptikon (Gözün İktidarı); Su Yayınevi, İstanbul, Eylül 2008.
- 2) Kowalski A.Dean, Steven Spielberg and Philosophy, The University Press of Kentucky, 2008.
- 3) NTV Bilim, Nisan 2009, sayı:2.
- 4) Altyazı Dergisi, Eylül 2002.
- 5) Tecimer, Ömer, Sinema Modern Mitoloji, 2.Baskı, Plan b İletişim, Tasarım, Yayıncılık ve Yapımcılık San. Ve Tic. Ltd. Şti., Temmuz 2006, İstanbul.
- 6) Dickson David, Alternatif Teknoloji, Ayrıntı Yayınları, Haziran 1992, İstanbul.
- 7) Milliyet Gazetesi 10/04/2009.
- 8) Zaman Gazetesi, 29/12/2002.